

KAFE NA PLAŽI

Prvo poglavlje

Bilo je leto i sunce je peklo na plaži. Već smo bili ručali. Dok su ostali dremali, ustao sam i prošetao peskom do kraja plaže, gde je velika, stenovita litica zalazila u okean. S kopna je duvao vetar koji je podizao pesak i bacao ga u vodu.

Popeo sam se na stenje i stao da razgledam naokolo. Još jedna, mnogo duža plaža pružala se na drugu stranu. Setio sam se da sam ovamo dolazio ranije, kad nije bilo ničega osim prave, prazne obale o koju su se razbijali valovi. Na tom kraju bila je jedna mala koliba, odmah iznad plaže. Prešao sam preko peska i zaobišao delove obrasle kaktusima da stignem do nje. Pred vratima je stajao čovek crne brade, u crnoj dželabi,¹ sa žutim turbanom na glavi i žutim papučama na nogama.

Selam alejkum.

Alejkum selam.²

Šta je ovo, kafe?

Čovek je klimnuo glavom. Pogledao sam unutra i video klupe i jedan stočić. Onda sam seo na sanduk napolju.

Možeš li mi spremi čašu čaja?

Dok mi je spremao, doviknuo sam mu: Pristavi i sebi.

Kad je izneo čaj, seo je na drugi sanduk. Pružio sam mu svoj sepsi,³ a kad je popušio, pružio sam mu nabulu,⁴ da opet napuni lulu.

Kako te zovu?, upitao sam ga.

Fuad. A tebe?

Dris.

Pogledao me je pažljivo.

Onda sam rekao: Živiš li ovde?

Ne, u čaru.⁵ Tamo na planini.

Oženjen si?

I imam sinove.

To je dobro. Koliko sam dužan?

Rekao mi je i dao sam mu dvostruko. Bio sam siguran da će, ako ga pitam ima li svog kifa⁶ da puši, reći da nema. Pa sam ga i pitao, i nije ga imao. Nasuo sam mu malo na parče hartije.

¹ Široki vuneni ogrtač s kapuljačom kakav nose Arapi. (Sve fusnote su prevodiočeve.)

² Arapski pozdrav i otpozdrav, u značenju: mir s tobom.

³ Marokanska lula za pušenje kanabisa i duvana.

⁴ Kutijica za duvan ili kanabis.

⁵ Marokanski naziv za selo.

⁶ Kanabis, od arapske reči *kayf*, veselje, uživanje, zadovoljstvo; otuda naš turcizam čef.

Navratiću opet, rekoh. Za nekoliko dana, inšala.⁷

Rekao je: Ako dođeš, možeš li doneti malo nane?

Razmišljao sam o tome dok sam se vraćao na drugu plažu. Kakav je to čovek koji se ne stidi da zatraži od neznanca da mu kupi nanu?

Drugo poglavlje

Kad sam se sledeći put odvezao na tu plažu, bio sam naumio da odem u taj kafe i poneo sam nanu i kif. Vlasnik se osmehnuo kad ih je video. Ništa nije rekao, ali videlo se da je oduševljen. Seo sam na klupu unutra i razgovarao s njim dok je spremao čaj. Doneo ga je i seo.

Dok smo pušili i pili, pogledao sam Fuada. Hteo sam da mi se dopadne, ali nešto u njegovim očima me je sprečavalo. Odlučio sam da sačekam, pa da vidim.

Baš lepo mesto imaš.

Znam.

Dobar pogled, i udaljeno je od svega.

Da, vrlo je lepo. Ali ljudi koji žive ovde, ne znam. Od one sorte koja misli da može dobiti nešto za ništa. Lezilebovići.

Da, ali takvih ima svuda, rekoh mu. Ne samo ovde.

U Evropi ih nema, rekao je. Nazarećani nisu takvi.⁸ Oni su pravi ljudi.

Zašto misliš da su toliko dobri?

Fuad je zurio u mene. Troše novac! Nazarećanin ovde dođe, ostavi auto i siđe na plažu, a kad se vrati po auto, dâ mi čak i trista franaka.

Da, da. Shvatam. Nazarećanin ima para. I zbog toga ćeš reći da je bolji od muslimana?

Muslimani!, progundao je. Dolaze ovamo pijani. Ili donose i piju ovde, pa onda izazivaju nevolje.

Za to si sam kriv.

Kako?

Ne puštaj ih da uđu. Imaš dozvolu da prodaješ samo čaj, kafu i koka-kolu. Ako žandarmi vide da se ovde pije alkohol, zatvoriće kafe, napisaće ti veliku kaznu i baciće te u zatvor. Zar ne?

Znam, rekao je. Onda je zaklonio oči i pogledao u daljinu, u pravcu puta. Vidiš onog čoveka tamo koji ide glavnim putem?

Ko je to?

On je iz Čar el Balija. Sećaš li se malog, niskog čoveka koji je ponekad dolazio iz grada da peca? Zvao se Korti?

Znam ga.

Korti je dolazio ovamo s korpom punom hšiša. Sam ju je pravio. Kif s integralnim brašnom i mlevenim bademima. I bila je dobra. Išao bi selom, i ako je negde neka sedeljka, on bi se pridružio i tu prodavao svoju hšišu. Jednog dana onaj čovek kog tamo vidiš

⁷ Ako Bog da.

⁸ Čest jevrejski i muslimanski naziv za hrišćane.

da ide putem kupio je od njega veliki paket i pojeo sve. Najeo se dosita, toliko se najeo da je ušao u kuću gde je njegov otac sedeo s nekim prijateljima i počeo oca da vuče za dželabu. Bez stida i srama. Umirem, umirem!, ponavljao je. Ustani i vodi me kući. Hoću da umrem kao dobar musliman! Ostali su skočili i naterali ga da pusti oca, pa su ga izgurali iz kuće. Dospeo je do druge kuće, gde se održavalo venčanje. Bio sam tamo kad je ušao. Kasnije je počela kiša. Sećam se da se malo kasnije okrenuo k meni i rekao: Idem napolje. Vratću se. Onda je izašao, video da pada, i skinuo je dželabu. Onda je otišao do jedne duboke bare i počeo da se valja u blatu. A kiša je sve vreme padala. Neko je izašao, pa je utrčao nazad. Dođite da vidite! A kad smo otišli i videli ga da leži tamo, podigli smo ga i uneli unutra. Kasnije smo ga odneli nazad njegovoj kući. Od te noći mu fali nešto u glavi.

Pogledao sam Fuada.

Ali nije uzrok to što je pojeo, nastavio je Fuad. Nije kriva hšiša. Mozak mu od početka nije valjao. Porodica je kriva. Njegova porodica ne valja. A sad se rođeni sin prema njemu odnosi kao što se on odnosio prema svome ocu. Bez poštovanja. To je danas uobičajeno. Sve se promenilo u odnosu na ono kako je bilo nekad.

Dok smo sedeli i pričali, trojica mladića su ušla u kafe. Kad su pozdravili Fuada, okrenuo se k meni i rekao: Oni su iz mog čara. Ovo je Hamed, ovo je Mustafa, ovo je Abdel-slam.

Predstavio sam se i rukovao s njima. Seli su, a ja sam zamolio Fuada da im posluži čaj. Dok su ga pili, dao sam im kifa koliko god mogu da popuše. Onda sam ih pitao čime se bave. Odgovorio je onaj koji se zvao Mustafa.

Ne radimo. Samo stojimo i prodajemo stvari turistima kad dođu. Ponekad se zaustave na Rtu Spartel, pa idu u Heraklove pećine.

Ide li posao dobro?

Ako dođe dovoljno nazarećana, nije loše. Zimi, kad pada mnogo kiše, ne valja. Ili ostajemo kod kuće, ili odlazimo u mali kafe tamo u čaru.

Bio sam iznenađen. Imate tamo kafe?

Da. Pripada čoveku po imenu Abdeltif.

Kakav je? Je li dobro mesto?

Samo sedimo zajedno, sviramo i pevamo.

Fuad se prezrivo nasmejao. Kakvu muziku možete vi da svirate?

Ali Fuade, rekoh. Čak i ako sada nisu sjajni, možda će na kraju biti dobri. Mladi su.

Mladi!, viknuo je. To danas ništa ne znači. U naše vreme umeli smo da pevamo.

Imali smo prave pesme, pesme iz drugih vekova. Svirali smo pravu muziku.

Pogledao sam u momke i slegnuo ramenima.

Treće poglavlje

Leto je već bilo odmaklo. Jednog dana otišao sam na tržnicu i kupio hranu za piknik. Obećao sam da ću tog dana odvesti Betsul na okean. Čekala me je kod svoje kuće sa šerpama i loncima. Odatle smo otišli da pokupimo dva prijatelja iz kafea u Sidi Amaru, na vrhu planine. Jedan od njih poneo je nekoliko metara ribolovačke mreže. U jednom

trenutku, dok smo se spuštali niz planinu prema rtu, mogli smo videti kafe tačno ispod nas, a Betsul je rekla da čak može videti Fuada kako stoji ispred, ali da je suviše mali da ga prepozna. Nekoliko minuta kasnije ušli smo u kafe i seli.

Naručio sam čaj i izvadili smo lule. Dok smo sedeli i pričali, Fuad je iznenada kazao: Drise, kojim poslom se baviš?

Na osnovu toga sam shvatio da mu je neko govorio o meni. Nasmejao sam se. Svim i svačim. Sitnicama.

Sitnicama? Kakvim?

Na primer, odem u neku malu luku kao što je Ksar es Segir i kupim ribu i donesem je nazad u Tanger da prodam. Ili ako znam da neko odlazi iz grada i želi da se oslobodi svog nameštaja, odem i kupim sve u kompletu, pa onda to prodajem. Ako nemam novca da to sam platim, nađem prijatelja koji ima prodavnicu polovnih stvari, pa on kupi, a meni da procenat. Snalazim se, elhamdulillah!⁹ Nije sve baš dobro, ali nije loše.

Fuad je odmahnuo glavom. Čudno gledaš na stvari, rekao je.

Šta je tu čudno?

Zar ne želiš da zaradiš?

Čovek mora da uživa u svakom poslu koji naiđe. Rad u bašti, čišćenje kanalizacionih cevi, odlazak u rat, sve je to isto.

U kafeu je bilo vruće, a napolju je duvao vetar. Ustao sam i izašao. Betsul je pošla za mnom. Pesak oko kafea bio je suviše vreo za hodanje. Strčali smo do vode i hodali tamo gde je bio vlažan.

Razmišljao sam. Bio sam već čuo neke priče o Fuadu od ljudi koje sam znao u okolini Čar el Balija. Najviše su me zainteresovale priče o tome kako se sramno ponašao prema svom ocu kad je bio mlad. A sad su mi pričali da ni Fuada ne poštuju njegovi sinovi. Setio sam se kako mi je Fuad pokazao onog čoveka koji je išao putem, i pomislio sam da se mnoge njegove priče o drugima zapravo odnose na njega samog. To mi je pojačalo radoznalost.

Okrenuo sam se k Betsul. Učini mi uslugu.

Uslugu?

Želim nešto da saznam, a ti mi moraš pomoći. Možda ne zvuči mnogo važno, ali želim to da saznam. Hoćeš li ostati gore u kafeu s Fuadom dok mi odemo u ribolov? To bih želeo. Navedi ga na razgovor. Saznaj kako razmišlja, ako možeš.

Betsul je bila bistra devojka. U redu je, Drise. Učiniću to za tebe.

Onda se Betsul popela u kafe i ostala sama s Fuadom dok su dva muškarca s mrežom pošli sa mnom niz plažu. Otišli smo do naredne stenovite punte i postavili mrežu. Sunce je peklo, a vetar je bio jak. Posle nekog vremena imali smo dovoljno ribe, pune tri korpe, pa smo se vratili u kafe.

Fuad je izašao i stajao, zureći u korpe. Imao je plastičan lavor, pa sam mu ga napunio ribom. Mada sam bio gladan, odlučio sam da ne pravimo piknik u kafeu. U Betsulinim očima video sam da ima nešto da mi kaže, pa sam žurio da to čujem. Platiao sam Fuadu čaj, stavio ostatak ribe u auto i oprostio se.

⁹ Hvala Bogu.

Dvojicu prijatelja ostavio sam na tržnici s ribom. Otišli smo na plažu u Sidi Kankušu da priredimo piknik. Usput sam se okrenuo k Betsul i upitao: Ima li novosti?

Zasmejala se. Onda mi je rekla o čemu su ona i Fuad razgovarali. Prvo mu je, rekla je, zatražila cigaretu. Fuad je pušio samo kaza sports i kif, ali je otišao i našao jednu otvorenu paklicu markize¹⁰ i ponudio joj jednu. Onda je zatražila koka-kolu. Zapalila je markizu i rekla: Fuade, ti vrlo dobro poznaješ Drisa, zar ne?

A Fuad je rekao: Znam ga, da. A ipak ne znam ništa o njemu. Znam samo da je uvek isti. Uvek se smeši i pun je kifa. I voli da priča.

Pa je Betsul rekla: Ja ga ne poznajem baš dobro, ali to znam!

Složio se s njom. U pravu si. Nikad ne prestaje. To ne mogu da podnesem kod njega. A ponaša se kao da misli da neko neprekidno snima film o njemu. Ceo život je proveo s nazarećanima, pa ko može znati šta mu je u glavi!

Da, rekla je Betsul. S njim se nikad ne zna.

A Fuad se pomerio bliže njoj i rekao dubokim glasom: Nije on ništa naročito. Nikad mu nisam verovao, pa ne mogu reći da mi se baš dopada. Da, znam, uvek je vrlo darežljiv. Ali kakvu god igru da igra, odmah ću ti reći da to kod mene neće upaliti. Svega sam se nagledao.

Betsul je rekla: Hteo je da pođem na plažu s njim i ostalima dok hvataju ribu, ali sam se umorila od njegovog pričanja. Izašla sam s njim nekoliko puta, ali nikad se nisam stvarno lepo provela.

Nemoj više da izlaziš s njim, rekao joj je Fuad.

Možda to stvarno ne bi trebalo da radim.

Sve to je popravilo Fuadovo raspoloženje, pa se šalio s njom neko vreme. Na kraju je rekao: Da vidimo. Dris će te kasnije odvesti kući, zar ne? A mislim da ti se sviđa kod njega, je li?

Betsul je rekla: Mogla bih tamo da provodim čitave dane i noći.

Zašto ne uradiš ovo?, rekao je Fuad. Onda je predložio, kad ostavim Betsul kod nje-ne kuće, da se ona taksijem vrati u kafe.

Šta si rekla na to?, upitao sam je.

Zamisli da pođem s tim čovekom!, uzviknula je. Radije bih se najela ljute paprike nego njega da pustim da mi se približi! Rekla sam mu da ću razmisliti. Konačno si ti stigao s plaže. U svakom slučaju, sad znaš kakav ti je on prijatelj. Nije ti prijatelj, niti želi tvoje prijateljstvo.

Znam. Želi samo ono što mu mogu dati. Ali kupio sam ga jeftino. Za vezicu nane.

Četvrto poglavlje

Betsul je bila razvedena, inače mi njena majka ne bi dozvolila da dolazim kod njih kući. Obično sam je tamo zaticao i jednog dana mi je rekla: Betsul mi kaže da vas dvoje imate neko mesto na obali kuda odlazite.

Znao sam da to znači da želi i sama tamo da ode.

¹⁰ Kaza sports, markiza – marokanske marke cigareta.

Ako hoćeš da vidiš to mesto, doći ću sutra da te povezem, pa ćemo tamo ručati.

Pristala je, i dogovorili smo se za sutradan. Ujutru sam otišao na tržnicu i kupio mleveno meso i povrće. A nisam zaboravio ni čaj i nanu za Fuada. Kad sam došao kod njih, Betsul i njena majka su me čekale s ovčjim kožama i jastucima i korpama punim šerpi. Sve sam spakovao u auto i krenuli smo ka plaži.

Fuad je stajao ispred kafea, i posmatrao naš auto dok se truckao putem.

Selam alejkum. Predstavio sam Betsulinu majku Fuadu i rekao mu da želimo da iznajmimo jednu od soba koje je upravo bio izgradio dole, uza samu liticu.

U toj sobi smo raširili ovčje kože po podu. Založio sam vatru u midžmahu¹¹ dok je Betsulina majka gledala.

Kako voliš čufte?, upitala me je.

Kako god hoćeš. Zašto pola ne staviš kao ćevap na ražnjiće, a ostalo u tažin?

Već sam bio primetio neke prijatelje koji se loptaju na plaži. Ubrzo sam strčao dole da im se pridružim. Betsul je pošla za mnom i legla je u pesak, na sunce.

Posle nekih sat vremena, kad smo se Betsul i ja popeli nazad u sobu, tamo smo zatekli Fuada kako sedi i razgovara s njenom majkom dok ona sprema hranu. Ustao je i izašao kad smo ušli. Videli smo ga kako se šetka tamo-amo po pesku napolju. Oprali smo ruke i pozvali ga da dođe da jede s nama, ali on reče da su u kafe upravo stigli neki gosti. Napunio sam tanjir povrćem i salatam, stavio odozgo nekoliko ćevapa na ražnjiću, i dao mu.

Kad smo završili s jelom, Betsul nam je nasula čaja, a ja sam izvadio sepsi i zapalio. Njena majka je zurila u mene. Iznenada je rekla: Ti ne valjaš. Uništio si mi ćerku. Sad je na lošem glasu.

Betsul je povikala: Šta se desilo s tobom, majko? Šta to govoriš?

Njena majka se nasmešila. Devojko moja, samo ponavljam ono što mi je Fuad upravo rekao.

Ne sada! Ne ovde!, preklinjala ju je Betsul. Želimo sve to da čujemo.

Da, rekao sam. Čekaj dok se ne vratimo kući. Onda nam možeš pričati.

Uzeo sam sepsi i kif i popeo se u kafe. Nekoliko momaka iz čara pušilo je napolju. Fuad je vikao na jednog od njih.

Oduvek si ružan i dosadan, rekao mu je. Isti si kao otac, i njegov otac pre njega. Beskoristan si. Niko iz tvoje porodice nikad nije valjao.

Šta sam uradio?, povikao je momak. Zašto mi sve to govoriš?

Ustaj!, grmeo je Fuad. Gubi se iz mog kafea dok ti nisam slomio nos!

Kad je momak otišao, Fuad je seo i okrenuo se k meni. Ćubre!, promrmljao je.

Ali Fuade, mi smo svi Ćubre, rekoh mu. Svi smo isti.

Da, ali ovaj je gori. Njegov otac je moj stari prijatelj. Jeli smo iz istog tanjira i pušili iz istog sepsija. Još uvek dolazi ovamo i sedi sa mnom. Prošle nedelje su jedan Amerikanac i tri Amerikanke bili u onoj sobi u kojoj ste vi danas. Svakog popodneva muškarac i njegova žena silazili su u sobu i ostavljali one druge dve ovde gore, u kafeu. Jednog dana,

¹¹ Tradicionalna severnoafrička mala posuda ili mangala koja se koristi za paljenje tamjana i vatre.

otac tog dečaka je sedeo ovde, i mogu ti reći da je imao samo jednu pomisao u glavi kad ih je ugledao.

Nasmejao sam se. Ali to je bio otac, ne sin.

Ne, ne! Neću da trpim takve stvari u svom kafeu.

A da li su Amerikanke bile zainteresovane za njega?

Ne! Nema toga ovde. Ne dozvoljavam.

Shvatam. Bio si ljubomoran na njega.

Šta? Nikad nisam bio ljubomoran ni na jednog muškarca. Osim toga, žene me ne zanimaju. Imam oženjene sinove i udate ćerke.

Da, rekoh. Imaju to i petlovi i pacovi. Muškarac može biti deda, a da još uvek traži žene po ulicama.

Ne!, viknuo je Fuad. I njega sam očas posla izbacio kao i njegovog sina. Onda su te dve devojke bile bezbedne.

Ponovo sam se nasmejao, ali Fuad kao da me nije čuo. Oči su mu se zacaklile. A noću sam zaključavao kafe i one su sedele unutra, sa mnom, i pušili smo kif.

Kif koji su oni doneli, pomislio sam. Nikad nemaš svoj. Ali samo sam klimnuo glavom.

Jedne noći, pošto sam otišao na spavanje, jedna od njih popela se odozdo i zatražila čašu čaja. Onda je otišla i sela na dušek gde spavam. Spremio sam dve čaše i popušili smo nekoliko lula kifa. Onda je počela da me dodiruje, i rekla je: Lezi ovde sa mnom. Ali takve stvari ovde ne mogu da dozvolim, pa sam joj rekao da ćemo to uraditi neki drugi put.

Nasmejao sam se glasnije no ikad, a svi ostali su se nasmešili.

Zašto se smeješ?, zahtevao je da čuje.

Zato što, ako ti je Amerikanka prišla, ne verujem da si rekao da ćete to drugi put. Mislim da si uradio sve što si hteo, i to ne samo s njom, nego i s ovom i s onom, i s drugima, i još s mnogima.

Fuadovo lice je bilo poput kipa. Nije ni potvrdio ni porekao, ali je ustao i izašao. Onda su se svi nasmejali.

Na povratku u grad, Betsulina majka je rekla: To mesto je fino, ali onaj čovek je grozan! Sedela sam tamo i pokušavala da pravim ćufte, a on je ušao i seo pored mene i počeo da priča. Pitao me je: Koliko dobro poznaješ Drisa? A ja sam rekla da te vrlo dobro znam. On reče: Već dugo dolazi ovamo.

Znam, rekoh. Šta radi ovde?

Nije odgovorio. Umesto toga, rekao je: Da, i naučio je tvoju ćerku da puši duvan i kif, i jednu madžun.¹² Taj dečko je opasan.

Videla sam da upravo o tome želi da razgovara, pa sam ga pitala zašto si opasan. Zašto?, rekao je. Zato što tvoja ćerka nije jedina devojka koju dovodi ovamo. Završi s njom, odveze je kući, pa sat vremena kasnije dovede drugu.

Stvarno?, rekoh.

¹² Opojni slatkiš bliskoistočnog porekla, od listova kanabisa pomešanih sa semenom maka i strihninog drveta, gijem, medom i tako dalje.

Da, naravno. Baš takvi kao on iskvare svaku devicu. Jedna za drugom, odoše, gotovo!

Da sam tad otvorila usta, reče Betsulina majka, rekla bih nešto užasno, pa sam očutala. Konačno, reko: Meni deluje kao sasvim fin mladić.

Da, reče on. Spolja deluje u redu. Ali lep spoljašnji izgled se ne računa. To ne znači da ičeg dobrog ima unutra, znaš. Ne razumem zašto bi se fina devojka poput tvoje ćerke vucarala naokolo s nekim poput njega. I odmah posle toga ste ti i Betsul došli odozdo s plaže.

Tako mi i treba kad se dobro ophodim prema njemu, reko joj. Pomogneš nekom, a on onda baš nastoji da ti sve pokvari.

Nema veze, Drise, reče Betsul. Ti znaš da si bio dobar prema njemu, čak i ako on ne zna. Samo, mislim da više ne bi trebalo da ga viđaš. Zar posle svega što je rekao mojoj majci?

To me samo podstiče da više saznam o njemu. Idem tamo opet sutra, i želim da pođeš sa mnom.

Ti si lud, rekla je. U koliko sati?

Peto poglavlje

Sutradan ujutru, kad smo ušli u kafe, prvo što je Fuad rekao bilo je: Imaš li kifa? Zapalio bih.

Izvadio sam lulu i dao mu. Hteo sam da ga pitam šta radi s onim kifom koji sam mu stalno davao. Pružio sam mu nabulu.

Imaš mnogo kifa u ovoj nabuli. Otkidao je pomalo i zavirivao unutra.

Ti nemaš uopšte?

Ne.

U redu. Izvadio sam papir i nasuo mu malo kifa.

Idem dole da malo pecam, reko, gledajući Betsul. Ako hoćeš posle da dođeš, znaš gde sam.

Izvadio sam štap za pecanje iz gepeka, sišao na plažu i stajao, kačeći škampe na udiču. Zabacio sam i sarovi su ubrzo počeli da grizu jedan za drugim.

Malo kasnije podigao sam pogled i video da Betsul dolazi.

Jesi li uhvatio nešto?

Pogledaj u ovu rupu. Bio sam iskopao duboku rupu u pesku, da u nju ubacujem ribe. Bila je delom puna vode, a delom puna ribe.

Ima li nečeg novog?, upitao sam je.

Sela je. Drise, taj čovek je toliko glup! Vidi me da ovamo stalno dolazim s tobom, čak i s majkom, ali ga to ništa ne sprečava. Samo nastavlja da melje.

O čemu?

Prvo je hteo da zna zašto se nisam vratila one noći. Rekao je da me je čekao do pola četiri ujutru. I kad god je auto prošao putem gore, skakao je i otvarao vrata. A ti nisi doš-

la, ponavljao je. Ne držiš reč kao prava žena. Misliš samo na tog ludog Drisa. A on će ti upropastiti život, čuješ li? Kad te ostavi, nećeš više valjati nikome.

Pogledala sam ga i rekla: Otkud bi ti znao valjam li ja šta nekome? Ti si star čovek, stariji od mog oca.

Zajapurio se i rekao: Zar ne znaš da smo mi stari bolji od današnjih mladića?

Bolji? Kako ste bolji?, upitala sam ga. Jeste li zgodniji? Možda bolje obučeni? Ili negde imate skrivenog blaga? Ili hoćeš da kažeš da bolje lažeš i praviš skandale ljudima iza leđa?

On onda ništa nije rekao. Samo je ustao i izašao.

Baš si ga povredila, rekoh. Nisi morala da kažeš sve to.

Kad smo se popeli do kafea letimično sam pogledao Fuada i video da je još toliko ljut da se prosto izobličio. Bio je to neki drugi Fuad. Nisam obratio pažnju na tu promenu i dao sam mu malo sveže ribe za večeru. Onda sam mu platio šta sam bio dužan.

Treba li ti nešto?, upitao sam ga.

Da. Treba mi nane, malo šećera i nova boca butan-gasa.

Uaka.¹³ Uzeo sam od njega praznu bocu i stavio je u auto. Betsul je ušla ne obrativši mu se, i odvezli smo se.

Vratio sam se u kafe rano narednog jutra i dao Fuadu ono što sam mu doneo. Lice mu sada nije bilo ljutito, ali još uvek je delovao drugačije, možda zato što je izgledao zamišljeno.

Seli smo zajedno i nekoliko puta sam mu punio moju lulu. Onda sam mu dao nekoliko repti¹⁴ kifa koje sam bio odvojio za njega.

Znaš, Drise, rekao je, pre nego što sam se oženio, pa čak i posle, ljudi u čaru su me ogovarali da nisam muškarac. Govorili su da nikad neću imati sinove. A kad ni posle prve godine moja žena još nije bila zatrudnela, svi su mi se smejali. Druge godine rodila je dete, devojčicu, i prestali su da se smeju. I posle toga svake dve godina rađala je po jedno.

Imao si sreće, rekoh.

Tada sam još bio klesar, vadio sam stene za mlinske kamenove iz pećina. Po ceo dan. Ponekad smo odlazili rano ujutru, pre izlaska sunca, a kad izađemo već bi bila noć.

Nastavio sam da punim lulu i da mu dodajem.

Tad su ovde bile stotine španskih vojnika, nastavio je. Naterali smo ih da rade za nas.

Šta?, rekao sam. Kako ste to uradili?

Kunem ti se, Drise. Bilo ih je desetorica koji su ostavili puške i počeli da rade na mom polju. Svakom sam davao po veknu kukuruznog hleba. Bili su izgladneli. Donosili su mi svašta: cigarete, maslinovo ulje, odeću i mnogo petroleja. A ja sam im u zamenu davao hleb. Vodio se veliki rat, širom Evrope. Sećam se, jednog dana smo radili u pećinama, i odjednom se začula nekakva eksplozija, a u pećini smo osetili nalet, pa vraćanje vazduha. Kad smo izašli, videli smo da je nemački avion bombardovao jedan engleski

¹³ Marokanski izraz u značenju: da, u redu.

¹⁴ Zamotuljak, svežnjić.

brod. Još se kretao tamo gore, kružio je sve dok brod nije potonuo. Te noći smo spavali na pesku, čekajući jutro. Kad je svanulo, cela plaža bila je prekrivena sanducima i kutijama i burićima, a u nekima je bilo hrane i oružja. Poslao sam vojnike da sve to prenesu na planinu u čar, u moju kuću. Svakom sam dao po veknu hleba. Ponekad bi moja žena skuvala veliki kazan zeleniša, pa bih ga odneo dole vojnicima ujutru, kad pođem na rad u pećine. Vodio bih dva magarca, da stvari donesem nazad. Ljudima u čaru se to nije dopalo.

Zašto?

Zato što sam imao mnogo stvari u kući. Imao sam sve što čovek može pomisliti. Cele dve sobe bile su prepune sanduka.

Šta se desilo sa svim tim?

Pojeli smo, rekao je. Prodali smo i pojeli.

To je istina. Tada nije bilo ničega za jelo, rekao sam mu. Mogao si i da pokažeš novac, pa opet nije bilo ničega.

A jednog dana našao sam sanduk koji je plutao. Bio je pun kartona cigareta. Američkih cigareta. Sve u savršenom stanju. Od novca koji sam dobio za to kupio sam veliki komad zemlje i dve junice. I ljudi su me mrzeli još više.

Zašto uvek misliš da su svi protiv tebe?, upitao sam ga. Ne bi trebalo tako da razmišljaš. To je isprazno. Zamisli da nisu protiv tebe, a ti samo umišljaš da jesu!

Znam kakvi su ljudi, rekao je Fuad.

Kako ćeš znati šta je osećam prema tebi, na primer, ako nisam ništa rekao?

Znam samo da sam podigao ovaj kafe i preselio se ovamo da pobegnem od njih. Skoro nikad ne odlazim tamo gore. Ovde je tiho i sâm sam.

Slobodan si. Možeš da radiš šta god hoćeš.

Tako je, rekao je.

Hteo si da radiš ono što ne možeš gore u čaru. Zar nije u tome stvar? Pa si zaključio da su svi protiv tebe.

Pogledao me je. Ne, ne!, rekao je. Svi su mi se bili smučili. A sad ne moram da slušam šta pričaju.

Napuni lulu, reko mu.

Napunio je lulu, dodao je meni i ušao u kafe. Čuo sam da se kreće. Odlučio sam da odem da pecam dalje uz obalu, pa sam mu platio i otišao, razmišljajući kako je on čudan čovek.

Šesto poglavlje

Betsulina majka je otišla u Kenitru kod sestre. Betsul je bila sama u kući i često sam svraćao da je vidim. Jednog popodneva, pošto smo ručali, njena prijateljica Zineb pokušala je na vrata. Malo smo razgovarali i počela je da opisuje kafe na plaži gde je bila pretihnog dana.

Gazda je neki ludak, s crnom dželabom i turbanom, pa je seo za sto s Abdalahom i sa mnom, i kad god Abdalah nije gledao, namigivao mi je.

Betsul i ja smo se zgledali. Onda je Betsul rekla: Zineb, neka te Abdalah ponovo odvede tamo. I dok razgovaraš s njim, pitaj ga o Drisu i meni. Hoću da čujem šta će reći. Možeš li to?

Naravno. Uskoro ćemo ići opet.

Kasnije, kad je Zineb otišla, Betsul i ja smo seli u auto i malo se vozili po gradu. Bio je vreo dan. Konačno, rekoh joj: Hoćemo li na plažu?

Fuad je tog popodneva delovao potišteno. Polako je ustao i otišao da nam spremi čaj. Napunio sam sepsi i odneo mu unutra, i popužio je četiri lule. Pružio sam mu svoju nabulu, pa je nastavio da puni lulu iz nje i puši. Na kraju sam ga upitao hoće li da mu odvojim malo kifa u paketić. Kad je video da sam mu dao tri kutije od šibica pune kifa, izraz mu se promenio i počeo je da se smeši.

Drise, znaš šta? Ti si mi stvarno dobar prijatelj, znaš. Kao da si mi sin.

Pogledao sam ga da vidim da li se šali. Delovao je ozbiljno. Verujem ti, rekoh mu. A ja sam se uvek odnosio prema tebi kao da si mi otac. *Allah inaal l'ouled dl haram!*¹⁵

Amin, reče Fuad.

Okrenuo sam se k Betsul. Morao sam da kažem nešto da se ne bih zasmejavao. Sunčano je danas, zar ne?

Nije baš, rekla je.

Osvrnuo sam se po sobi. Znaš, kad bi ovo pretvorio u mesto za kampovanje, mogao bi da zaradiš bogatstvo, rekoh Fuadu. Nazarećani bi stalno dolazili. Mogao bi da držiš restoran u kom bi služio šiš-kebab. Ne bi bilo teško.

Fuad je slegnuo ramenima. Ko će mi pomoći da sve to radim?

Tvoji sinovi.

Ne mogu na njih da se oslonim da išta urade, rekao je. Moji sinovi ne valjaju. Dolaze samo da uzmu novac i jure gošće.

Pa kako to, Fuade? Sinovi su tvoja krv. Deo su tebe. Da razgovaraš s njima kako treba, svi bi ti pomagali. Jedan bi kuvao, drugi spremao čaj i kafu, jedan bi služio goste, a drugi bi se starao o automobilima. A ti bi bio blagajnik. I svake nedelje bi im davao platu. Kad bi zarađivali, svi do jednog bi osetili promenu u srcu.

Fuad je uzdahnuo. Ne, Drise. Moji sinovi su bezvredni.

Pognuo sam glavu i postrance bacaو pogled k Betsul.

Takvi su danas sinovi, rekla je.

Nije istina!, rekoh. Većina mladića želi da radi i nije im mnogo stalo do toga kakav posao rade. Ne zaboravi, bistri su, a mi se već zatupljujemo. Današnji svet je drugačiji, i današnja generacija je drugačija. Moraš se nositi s tim, Fuade.

Napravio je grimasu.

Imam ideju, nastavio sam. Leto je skoro stiglo. Iznajmi mi sobu. Plaćaću je svaki dan i lično ću ti voditi restoran. Šiš-kebabi, salate i sendviči.

Iznajmiću ti sobu, rekao je.

Pošto?

¹⁵ *Allah inaal l'ouled dl haram!* – tipičan izraz u dariži, marokanskom dijalektu arapskog, u značenju: prokleta bila kopilad.

Hiljadu franaka dnevno.

Onda smo se dogovorili, rekoh. Bio je star kao moj otac, pa sam poverovao njegovim rečima.

Naredne dve nedelje bio sam zauzet kupovinom šerpi i tiganja i midžmaha za peč-nje šiš-kebaba. Takođe sam uzeo tri stola. Onda sam jednog dana otišao da Fuadu platim kiriju za šest meseci unapred. Seli smo unutra, samo nas dvojica, i popušili nekoliko lula.

Posle nekog vremena, rekoh: Još uvek imamo dogovor, Fuade?

Kakav dogovor?

Soba za restoran. Imam novac za kiriju, hteo bih sad da ti platim.

Mojim sinovima se nije svidela ta ideja, rekao je.

Onda sam čuo neku buku napolju, nedaleko. Pogledao sam kroz prozor i video njegove sinove kako trče tamo-amo. Bili su zauzeti podizanjem barake stotinak metara iza kafea.

Ustao sam i izašao da se pozdravim s njima. Pitao sam ih šta to grade.

Ovo će biti restoran, rekli su. Mi ćemo ga voditi kad bude završen.

Dobra ideja, rekoh im. Onda sam se vratio u kafe. Pogledao sam u Fuada i prasnuo u smeh. I on se nasmejao. Onda se iznenada zaustavio, pa je rekao: Čemu se smeješ?

Sedmo poglavlje

Nekoliko sedmica kasnije video sam Zineb kako hoda ulicom, blizu škole u Ajn Kti-uatu.¹⁶ Zaustavio sam auto i ona je ušla i sela do mene.

Kuda si krenula?, upitao sam je.

To može da sačeka, rekla je. Da odemo do Betsul?

Onda sam upitao da li ju je Abdalah ponovo vodio u onaj kafe na plaži.

Pričaću ti kad stignemo kod Betsul.

Betsul se bila ofarbala kanom. Umotala je vlažnu kosu krpom i sela s nama.

Malo kasnije je upitala Zineb: Jesi li išla tamo ponovo?

Zineb je klimnula glavom, smešeći se.

Pričaj nam!

Abdalah i ja smo sedeli u kafeu i pili čaj. Abdalah je popušio nekoliko lula kifa, pa je rekao da će sići do plaže na nekoliko minuta. Ostala sam tamo s onim starcem. Pričali smo i smejali se, pa sam počela povremeno da mu dodirujem ruku. To mu se mnogo dopalo. Smejao se kao manijak. Mislim da se čak upiškio.

Šta?

Stvarno! Imao je veliku, mokru mrlju na pantalonama. Onda je neko ušao i pitao ga je li video Drisa. Rekao mu je da nije.

Kad je čovek izašao, rekla sam: Ko je taj Dris? Stalno ga pominju.

Delovao je iznenađeno. Ne poznaješ ga? I bolje ti je tako.

Onda sam ga pitala zašto, a on je rekao: Jer niko ne može da shvati o čemu on misli. Pokazuje samo lepe manire i svima se smeši.

¹⁶ Ajn Ktiuat – četvrt u marokanskom gradu Tangeru.

Pitala sam ga šta tu ne valja.

Ne razumeš, rekao je. Kod takvog čoveka nešto mnogo ne valja. Muškarci nisu takvi. Ne ponašaju se tako. Žene, da. Muško mora biti muško. Mora da ti pokaže šta mu je na pameti. Ovaj je ceo život proveo s nazarećanima.

Onda sam ga upitala da li bi zato mogao da ne bude muškarac, a on je rekao: Da, mogao bi.

I pitala sam ga šta si to toliko čudno uradio. A on reče: Uvek mi donosi svašta iz grada, jer me žali. Misli da smo životinje svi mi ovde u čaru. Takvi poput njega uvek misle da su bolji od svih ostalih. A naravno, najgori su.

Onda mu rekoh: Ako ti se ne dopada, zašto dopuštaš da ti čini tolike usluge? Je li to postupanje muškarca? Meni deluje više kao postupanje žene.

To mu se nije dopalo. Pitala sam ga šta je bilo, a on se izdrao na mene.

Zar treba da sedim ovde i slušam kako mi govoriš da nisam muškarac?

Samo sam pitala, rekoh mu. Kad čujem da neko tako govori o nekom drugom iza njegovih leđa, zapitam se kakav je to čovek, i da li bi mu isto rekao i u lice, to je sve.

Zurio je u mene.

A što mu to ne bih rekao u lice?

I rekla sam mu: Mislim da ne možeš. Jer ne verujem da je istina to što pričaš.

Onda je Abdalah stigao s plaže i Fuad mu je odmah rekao: Tvoja devojka mi ovde kaže da nisam muškarac!

A pre no što je Abdalah stigao da odgovori, rekoh: To je tačno. On to i nije! Da jeste, ne bi pričao tako kako priča, niti bi se ponašao onako kako je pokušao sa mnom maločas.

Fuad je zaustio: Šta? Šta to pričaš?

A ja rekoh: Istina je! Svu si me ispipao.

Onda se on prodrao: Gubi se odavde!

Skočila sam, a Abdalah je pitao: Šta se dešava?

I rekla sam: Taj čovek je đubre! Plati mu i idemo.

Istrčala sam i ušla u auto, ali Abdalah je još ostao i pričao s njim. Konačno je izašao i krenuli smo nazad za grad. Pitala sam ga o čemu su pričali, i kazao je da mu je Fuad rekao da me više ne dovodi, da u svom kafeu ne želi devojke poput mene i da bi mu bilo bolje da potraži drugu devojku.

Šta?, uzviknula je Betsul.

Da. I pitala sam Abdalaha: Šta si onda ti njemu rekao? I ozbiljno sam ga pogledala. Samo je nastavio da vozi, a onda je rekao: A šta je trebalo da kažem?

Zar si ga samo pustio da priča?, rekoh. I samo si stajao i smešio mu se? Ljutila sam se. Nije odgovorio i nijedno od nas više nije progovorilo dok nismo došli do moje kuće. Kad sam izašla, rekla sam: Safi!

Hteo je da zna šta time hoću da kažem, a ja rekoh: Hoću da kažem da se od sada više ne poznajemo. I to je sve.

Betsul je razrogačila oči. Znala je da Abdalah ima mnogo para i da je darežljiv prema Zineb. To je šteta, uzdahnula je.

Zineb se samo nasmejala i pogledala u mene.

Nema veze, Zineb, rekoh. Sve je u redu. Dešavale su se i gore stvari.

Ali, molim te, ne idi više u taj kafe, Drise, rekla je.

Ne brini za mene, rekoh joj. Ako želiš društvo, Betsul je uvek ovde, možeš doći kod nje.

Zineb je pogledala Betsul, a Betsul je klimnula glavom. Posmatrao sam Zineb dok je sedela i pušila i razmišljao sam kako je neobično što se usprotivila Fuadu i stala na moju stranu, i što je raskinula s Abdalahom, koji joj je davao sve što poželi. Nisam bio siguran da je razumem.

Osmo poglavlje

Tek posle nekoliko sedmica ponovo sam otišao u Fuadov kafe. Betsulina majka je još bila u Kenitri, a Betsul je pozvala Zineb da boravi u kući kod nje. Auto je bio u servisu na popravci, a ona je potrajala mnogo duže nego što su mi isprva rekli.

Jednog dana pošto sam dobio auto nazad, odlučio sam da se odvezem do plaže sâm i da vidim šta se ovih dana dešava u kafeu. Kad sam ušao, video sam da je Fuad postavio još stolova i klupa. Vazduh je bio zadimljen od kifa. Gomila mladih Marokanaca i Marokanki popunila je prostoriju. Bilo je kao u ludnici. Svi su vrištali od smeha i pokušavali da govore, ali rečenice im nisu imale ni glavu ni rep. Onda sam video Fuada. Sedeo je stisnut između dve devojke, a lice mu je odavalo toliku sreću da je bilo teško poverovati da je to isti Fuad. Oči su mu bile kao u lýtka, delovale su kao da plešu dok je pogledavao čas jednu, čas drugu devojkicu. Štipnuo bi onu s desne strane, pa namignuo onoj sleva. Voleo bi da ih je četiri u sobi s njim, sve nage, tako da svakom rukom i nogom može da dira po jednu. Kao da nije znao da u prostoriji uz njega ima i muškaraca. Nije video čak ni mene kad sam ušao. Malo sam tu postajao, pa sam izašao i odvezao se.

Otprilike nedelju dana kasnije ponovo sam otišao u kafe. Bilo je isto, ali sad ne samo što je bilo mnogo devojaka, nego je njihova odeća bila razbacana po celom kafeu. Dželabe i kaftani visili su s eksera i vešalica, a zigduni¹⁷ i donji veš ležali su po klupama, čak i na tezgi gde je Fuad spremao čaj.

Odlučio sam da tamo više ne idem. U svakom slučaju, u to doba je bilo mnogo kišnih dana, i bilo je hladno i duvao je vetar. Ali jednog jutra ipak sam otišao, i našao sam Fuada kako tamo sedi sam. Kad me je video, nasmešio se.

Gde si bio sve ovo vreme?, upitao me je.

Ovde, u Tangeru.

Nisi bio bolestan?

Ne. Bio sam zauzet.

Seo sam. Hteo bih čašu čaja.

Spremi sam. Umoran sam.

Spremio sam čaj, izvadio sepsi i nabulu, pa smo pušili.

Kunem se, Drise, kif pušim jedino kad ti dođeš. Ono što drugi ovde donose nije kif. To je kao da pušiš neki sunder.

Ide li posao dobro?

¹⁷ Široke, duge muške gaće, odnosno tradicionalni donji deo odeće koji se nosi ispod dželabe ili kaftana.

Ne, rekao je.

Dok smo razgovarali, dve mlade Marokanke su ušle i sele. Fuad se okrenuo i počeo da razgovara s njima, šaleći se o nečemu što su samo oni međusobno mogli razumeti.

Znao sam odgovor, ali sam ga pitao jesu li mu te devojkice rođake, iz čara.

Ne. Iznajmile su sobu ovde pre nekoliko dana. Žive dole.

Iznenada se jedna od njih okrenula k meni i rekla: Napuni mi lulu.

Nisam želeo da dozvolim da mi balave sepsi svojom pljuvačkom. Žao mi je, rekoh. Devojkama ne dajem kif, čak ni cigarete. Uzmite koka-kolu.

Otvorio sam dve flaše i stavio ih na sto, dok je Fuad nastavio da se smeje s njima, gurkajući ih i štipkajući. Posle nekoliko minuta, platio sam pića i otišao.

U narednih šest ili osam meseci samo povremeno sam odlazio da vidim Fuada, i svaki put je vladao sve veći nered i prljavština. Bilo je i sve više devojak. Uvek su bile tamo, jer nekolicina ih je tu živela, a druge su dolazile u posetu. Bio je kupio još jedan krevet za sobu u kojoj je spavao. To je bilo za devojkice koje ne spavaju s njim u njegovom krevetu.

Često sam im kupovao piće, ponekad čak i hranu iz restorana u baraci koju su Fua-dovi sinovi konačno dovršili, i čekali su da im nešto kažem. Kad su videli da vreme prolazi, a ja im se ne obraćam, niti to nameravam, postali su neljubazni.

Jednog dana, dok sam se vozio Tangerom, video sam jednu od tih devojak kako hoda ulicom. Stao sam i ušla je u auto. Tražila je da je odvezem nazad kod Fuada.

Kad smo stigli na vrh planine, u Rmilat,¹⁸ okrenuo sam se k njoj. Što ne bismo popili čaj ovde, u „Belvedereu”?¹⁹

Odvezli smo se do tog kafea i seli tamo, visoko nad vodom. Videle su se španske planine preko moreuza, a šuma pod našim nogama izgledala je kao da raste pravo iz okeana. Dao sam joj parče madžuna. Onda je sa mnom popušila nekoliko lula kifa.

Posle nekog vremena, upitao sam je šta joj je Fuad rekao o meni.

Nikad mi nije pričao o tebi.

To nije značilo ništa. Dao sam joj još kifa i naručio joj još jednu čašu čaja, da je madžun brže uhvati. I ponavljao sam: Razmisli dobro. Sigurno me je bar nekad pomenuo.

Konačno je rekla: Nećeš reći nikom? Baš nikom?

Naravno da neću. Ne brini o tome.

Fuad priča toliko ludosti o tebi da ne može ni sam da ih popamti. Svaki put nam priča neku novu priču. Pitali smo da li ti možda ne voliš devojkice, a on je rekao: Tako je. On voli samo momke. Ali primetile smo da nikad nisi s momcima i nikad na njih ne obraćaš pažnju. Onda je rekao da si u braku s nekim nazarećaninom, a mi smo rekle: Šta? U zvaničnom braku? A on je rekao: Da, u zvaničnom. Mislio je da ćemo poverovati u to! Onda nam je jednog dana rekao: Zapravo, Dris nikad nije mogao da bude ni sa kim, ni s momkom ni s devojkicom. On sâm je nesposoban, pa podvodi nazarećanima i obezbeđuje im šta god žele.

Smejao sam se. Nisam imao pojma da me Fuad toliko mrzi. Šta je još govorio?

¹⁸ Park na severnim padinama brda Džebel Kabir iznad Tangera, s lepim pogledom na Gibraltarski more-uz.

¹⁹ Kafe u Rmilatu.

Nije još mnogo toga, osim što je kasnije rekao da daješ turistima da te tucaju u dupe za pare, a kad nazarećani hoće da snimaju filmove, nalaziš im Marokance koje se skidaju i čine pred kamerom sve što im nazarećani kažu.

To me je naljutilo. Primetila je to i brzo nastavila. Ali naravno, mi ne verujemo ni u šta što on priča.

Ko ga je pitao da li ja možda ne volim devojkę?

Ja, rekla je.

A šta te je navelo da ga to pitaš?

Otkad sam te prvi put ugledala na plaži, pokušavam da te uhvatim samog da razgovaram s tobom.

Shvatam. A to nisi uspela. Pa si zaključila da ne volim devojkę i otišla si u krevet s nekim poluraspadnutim Fahsijem.²⁰ Podaješ se tom starcu da radi s tobom šta mu je volja. Još si mlada. Da sam devojkę, pre bih se polio sumpornom kiselinom no što bih dozvolio da me on pipne.

Devojkę je spustila glavu i zajecala.

Nemaš razloga da plačeš, rekoh joj. Idemo.

Još je jecala kad smo počeli da se spuštamo niz planinski obronak prema plaži. Ako Fuad vidi da si plakala, začuđiće se, pa će te ispitivati.

Obrisala je suze, ali kad smo stigli, čim je video da ona stiže sa mnom, Fuad joj je prišao i rekao: Gde si ga sreła? Kuda si išla s njim? Kad si se dogovorila s njim da se nađete?

Šta ti smeta, Fuade?, upitao sam ga. Sreo sam je na ulici i htela je da dođe ovamo, i evo je. Daj nam dve flaše koka-kole. Zapalio sam i pružio lulu Fuadu.

Neki mladi Amerikanci sedeli su na klupi, muškarac i dve devojkę. To mi je prijatelj, rekao im je Fuad. Ustao sam i rukovao se s njima.

Čovek me je pitao na engleskom iz koje sam zemlje.

Kad sam mu rekao da sam u svojoj zemlji, kazao je: Ne izgledaš kao Marokanac.

Zašto ne?

Meni više ličiš na Sicilijanca.

Da, rekoh. Sicilija je nekad pripadala Arapima.

Nasmejao se kao da sam mu ispričao vic. Napunio sam svoj sepsi i dodao ga njemu. Uzeo je dva dobra dima i ponovo pogledao u mene.

Ovaj kif, rekao je, stvarno udara. Divan je.

Rekao mi je da su iz San Franciska.

Čujem da je tamo bolje nego u Los Anđelesu, rekoh, a devojkę se nasmejaše. Njih troje su iznajmili jednu od Fuadovih soba pod liticom. Posle nekog vremena pitali su me hoću li poći s njima dole. Video sam kako se Fuadovo lice smračilo. Pokušavao je da drži Amerikanke na oku baš kao i Marokanke.

Sišao sam s njima u njihovu sobu. Imali su na gomili mnogo kofera, a preko asure su stavili vuneni prekrivač. U uglovima su bila dva nova dušeka, svaki sa po dva jastuka. Mladić je izvadio hašiša, pa smo seli i počeli da ga motamo u cigarete. Dok smo to

²⁰ Čovek iz oblasti Fahs kod Tangera; ovde pogrdan naziv.

radili, devojke su spremale neku hranu. Kad je bila gotova, jedna od njih se popela u kafe i zvala Fuada da siđe da jede. Došao je, ali je jeo u velikoj žurbi i opet je izašao.

Jedna devojka je rekla: Taj Fuad nije baš zdrav u glavu, je l' da? Stalno me hvata za ruku. Šta hoće? On je starac.

Fuad je dobar čovek, rekoj joj, ali je takav. Ne obraćaj pažnju. Čak i ako učini nešto što ti se ne dopada, pravi se kao da se ništa nije dogodilo. Uvek je takav.

Sada, kad sam odlazio u kafe, sedeo sam s Amerikancima u njihovoj sobi. Fuad nikad nije silazio ako sam ja tu. Pokazao sam mladiću kako da čisti i seče kif da bi bio kao moj. Šokirao se videvši koliko mora da se baci.

Imali su land rover i stalno su pričali o tome kako će proputovati Maroko, i pokazivali su na mapi mesta koja nameravaju da posete kad krenu iz Tangera. Svake sedmice su govorili: Odlazimo za nekoliko dana. Ali su uvek još ostajali.

Deveto poglavlje

Jednog dana sam izašao na plažu vrlo rano da vidim hoće li Amerikanci sa mnom na pecanje. Kad je Fuad video da dolazim, potrčao mi je u susret stazom, dovikujući.

Znaš šta se desilo?, vikao je. Prošle noći neko je istovarilo mnogo švercovane robe ovde na moju plažu, a ja sam sve prespavao. Ima kifa svuda po stenama.

Šta?

Pokazao mi je veliku kesu punu kifa u prahu. Pogledao sam pobliže i rekao mu: To su samo ostaci koje je neko fino iseckao.

Ne, ne!, rekao je. Dođi i pogledaj.

Pa me je poveo na stene, i spustili smo se dole. Tu i tamo na stenama bile su gomile tog praha kifa. Pogledao sam okean i video da su talasi visoki i besni, a vetar duva snažno. Čamac nikako ne bi mogao da priđe ni blizu punti. Stene poput ostrica žileta vire tik ispod površine vode.

Otišao sam duž stena do mesta gde počinje pesak i uočio otiske stopa načinjene gumenim đonom sa cikcak šarom. Sledili smo ih i videli da vode pravo u kafe. Onda sam spazio otiske stopa koji idu do tačke nedaleko od mesta gde je land rover bio parkiran. Sad nije bio tamo.

Gde su Amerikanci?, rekao sam.

Sve su platili sinoć i otišli pre no što sam se probudio.

Pogledao sam ga.

Fuade, nikakav čamac ovde nije došao. Ovde nisu bili krijumčari. Pogledaj otiske stopa. Sledi ih nazad do plaže. Vidi ove ovde. Isti su, zar ne?

Složio se da su isti.

To je bilo ono troje Amerikanaca. Verovatno su sekli kif sinoć pre polaska, a otpatke su izneli i bacili s litice, pa su pali na stene umesto u vodu.

Mogao sam da zamislim šta se desilo. Devojke su otpad iseckale u prah da bi ga ponele, ali ih je mladić naterao da sve bace. Ostavio sam Fuada u kafeu i sišao da malo pecam. Dan je bio dobar i uhvatio sam koliko sam hteo. Kad sam se vratio gore u kafe,

seo sam na nekoliko minuta s Fuadom i jednom od onih devojaka. Onda sam se spremio da pođem.

Fuad je imao veliku gomilu građe ispred vrata. Trebale su mi dve dobre daske jer sam pravio kokošarnik, pa sam otišao da ih uzmem. Podigao sam dasku i ispod ugledao jutani džak. Pozvao sam Fuada.

Šta je ovo?

Otvorio ga je da vidim. Bio je nabijen plastičnim kesama punim istog onog kifa u prahu.

Otarasi se toga, rekoh mu. Baci to. Ne valja.

Stavio sam daske u gepek.

Ne, rekao je. Pušiću to.

Pogledao sam ga i rekao: Shvatam. Vratću se sutra opet da okušam sreću.

Pošto sam najveći deo ribe ostavio kod majke, nešto sam odneo kod Betsule. Seo sam i ispričao joj o Fuadu i njegovom kifu u prahu.

Imaće problema s tim ako ne bude pazio, rekla je.

U pravu si. Hoćeš li sa mnom na pecanje sutra?

Uaka. Odavno nisam bila na plaži.

Kasnije tog popodneva otišao sam da sednem u kafe na Suk el Bkaru.²¹ Abdelmalek je došao s jednim starijim muškarcem, a s njima su bili jedan mladi Italijan i njegova žena. Pušili smo i razgovarali oko sat vremena, a kad sam pošao, obećao sam da ću ih sve pokupiti sutradan ujutru i odvesti do Fuadovog kafea.

Narednog jutra, pošto je Betsul već bila u autu, pozvao sam ostalih četvoro i odvezao ih u kafe. Onda smo Betsul i ja proveli nekoliko sati dole na stenama, pecajući i pušeći kif. Kad smo se popeli u kafe, svi su bili uvučeni u vrlo živ razgovor, a Fuad je izgledao izuzetno uzbuđeno. Prekinuo sam ih i rekao Abdelmaleku: Idem ja sad. Da li ti i tvoji prijatelji želite da vas vratim u Tanger?

Poskočili su i uzeli svoje torbe za plažu, i odvezao sam ih u grad.

Sutradan sam morao da vozim majku u Sidi Larbi. Bio je već skoro mrak kad sam uspeo da dođem u kafe na Suk el Bkaru, blizu moje kuće. Kad sam ušao, Si Ahmed me je pozvao, pa sam seo s njim.

Onaj starac, onaj Abdelmalekov prijatelj koga si juče odvezao na plažu, počeo je, on je idiot. Po podne je došao ovamo s velikom korpom, pa je seo u baštu iza Majmona. Mo-tao sam se tamo i primetio sam da ima gomilu plastičnih kesa punih kifa. Rekao je da će ga ispresovati i napraviti od njega hašiš. A malo kasnije ušli su inspektori iz Uprave.²² Jedan je izašao pravo u baštu i izvukao kesu iz korpe. Povikao je: Čija je ovo korpa? A starac je rekao: Moja. Inspektor je ispitivao kesu koju je držao, pa je upitao starca: Odakle ti ovo? A starac je rekao: Neko je to kupio od nekog drugog i dao meni. Bilo je to u kafeu kod plaže, tamo kod Čar el Baliija. Onda su ga odveli i uzeli njegovu korpu. A pre nekih sat

²¹ Trg u Tangeru.

²² Državna uprava za kif i duvan, služba koja je kontrolisala monopol nad duvanom i srodnim proizvodima. Od 1912. do 1954. promet kanabisa je u Maroku kontrolisala država, pod francuskim protektoratom.

vremena došao je Abdelmalek i rekao da upravo dolazi s plaže i da su tamo žandarmi. Vlasnika su vezali lisicama i morao je da gleda kako mu rasturaju kafe, tražeći još kifa.

Kad sam to čuo, znao sam da će mene sledećeg potražiti. Izvini načas, rekoh, pa sam žurno izašao u baštu i sakrio svoj kif i sepsi. Onda sam se vratio unutra i zapalio markizu. Još sam je pušio kad se pred kafeom zaustavio auto iz Uprave.

Jedan čovek je ušao unutra i rekao: Ko je Dris Tafersiti?

Ustao sam, a on je zatražio da izađem s njim do njegovog auta. Unutra je sedeo Fuad s drugim inspektorima. Čovek koji me je doveo pokazao je na njega. Poznaješ li ovog čoveka?

Naravno. To je Fuad. Drži kafe tamo na plaži.

Šta znaš o njemu?

Ne znam mnogo. To je mali kafe, on se trudi da živi od toga.

Ne znaš ništa drugo o njemu? O tome da prodaje kif?

Ne. On nikad nije prodavao kif. Ali znam šta se desilo. Neki Amerikanci u land roveru bacili su mnogo praha, a on ga je našao. Nije valjao. Ako ga je prodao, ne znam ništa o tome.

Srce mi je brzo udaralo.

A onaj starac i dvoje Italijana nisu se vratili ovamo u Tanger s tobom, tvojim autom?

Jesu. Odvezao sam ih tamo i otišao da pecam. Kad sam završio, pitao sam hoće li da ih povezem nazad, pa su uzeli svoje torbe i ušli u auto sa mnom i vratio sam ih u grad.

Otvori auto, rekao mi je inspektor. Onda su ga pomno pretražili. Kad su završili, onaj isti čovek se okrenuo k meni i rekao: Izvini na uznemiravanju.

Otprilike u narednih nedelju dana čuo sam celu priču o tome šta se desilo. Kad je Italijan video kese pune praha koje je Fuad držao u kafeu, rekao je Abdelmaleku da hoće da kupi malo. Abdelmalek je odveo Fuada na stranu i platio mu četrdeset hiljada frana-ka za celu količinu. Posle toga je sve prodao Italijanu za dvesta šezdeset hiljada, obećavši da će mu to starac ispresovati u pločice. Zatim je Abdelmalek čuo da je starac uhapšen. Pojurio je u hotel gde je Italijan sa ženom odseo i rekao im da odu iz Maroka što pre mogu. Nije hteo da se upetljaju s policijom, jer će reći da im je on prodao kif. Italijani su prvim avionom odleteli iz Bukalfa,²³ Abdelmalek je zadržao njihov novac, a Fuad i starac su zatvoreni u podrum komesarijata.

U ostavi Fuadovog kafea uvek sam držao neku odeću i opremu za pecanje. Nekoliko sedmica kasnije, kad sam otišao da pogledam, našao sam vrata izvaljena sa šarki, a sve unutra ili porazbijano ili pokradeno. Momak iz čara sedeo je na klupi. Sišao sam i porazgovarao s njim. Rekao je da misli da jedan Fuadov sin ima moju košulju. Kad sam to čuo, otišao sam do plaže na severnoj strani, iza punte, gde je nekoliko Fuadovih sinova radilo za jednu građevinsku firmu iz grada. Iskopavali su pesak. Video sam da jedan nosi moju košulju i upitao ga odakle mu.

Našao sam je na putu, rekao je.

Naterao sam ga da je skine. Onda sam se s njom vratio u kafe i pažljivo pretražio sve prostorije, ali nije bilo ničeg mog.

²³ Naziv dela Tangera u kom se nalazi gradski aerodrom.

Za mesec dana, otprilike, održano je Fuadovo suđenje. Niko u Čar el Baliju nije imao auto, a trebalo je da Fuadova porodica bude u Tangeru da mu pomaže na sudu, pa sam ih vozio i vraćao iz čara u grad sve dok Fuad nije poslat u zatvor. Obilazio sam ga tamo i odnosio mu hranu i cigarete.

Posle tri meseca je pušten. Kafe nije bio ni otvoren ni zatvoren. Vlasti su mu oduzele dozvolu. Vrata su bila otvorena i Fuad je tamo stajao, ali nije mu bilo dozvoljeno da išta prodaje. Šta god proda, makar čašu čaja, moralo se platiti tajno. Tako je trajalo mesecima.

Jednog dana, kad smo tu bili samo nas dvojica i pušili, pomenuo sam mu onaj kif. Sećaš li se kad sam ti rekao da baciš kif, da nemaš nikakva posla s tim?

Da, Drise, odgovorio je.

Ali on je bio čovek nesposoban da misli i ponovo bi jednog dana uradio isto ako mu se ukaže prilika.

Deseto poglavlje

Betsulinu majku ponovo su pozvali u Kenitru, jer joj je zet imao saobraćajni udes. Često sam kupovao hranu na tržnici, nosio je kod Betsul i spremao večeru. Posle toga, uz kif i čaj, svirao sam darbuku²⁴ dok je Betsul plesala, a Zineb je tapšala i pevala. Ponekad bih tamo prenoćio, spavao sam sâm u praznoj sobi, ili neko vreme s Betsul, ako bi Zineb nekud izašla. Sve je išlo dobro dok jedne večeri nismo imali nesporazum.

Pre večere smo zajedno seli i pojeli malo madžuna uz čaj i kif. Kad je došlo vreme za večeru bio sam toliko m'hašiš²⁵ da sam mislio samo o tome da odvedem Betsul u krevet. Gledala me je dok smo jeli, a ja sam je pozvao očima. Kasnije, kad je Zineb načas otišla u kuhinju, Betsul je prišla i prošaptala mi u uvo: Rado bih, Drise, ali je pogrešno vreme u mesecu.

Nema veze, rekoh joj. Neke druge noći.

Onda je prošaptala: Što ne spavaš sa Zineb?

Zurio sam u nju.

Onda sam odvratio pogled i nasmejao se. Zineb je ušla i sela pored Betsul. Pustio sam s trake Lukilijevu andaluzijsku muziku. Njih dve su još razgovarale kad sam ustao i pozeleo im laku noć. Otišao sam u praznu sobu, legao u krevet i zaspao. Onda sam se naglo probudio i shvatio da je neko sa mnom u krevetu i ljubi me. Otvorio sam oči, ali soba je bila mračna i nisam mogao videti ko je. Uspravio sam se u krevetu, a devojka me je zagrlila i rekla: Ja sam, Zineb.

Ustao sam i otvorio kapke, te je svetlost s ulice ušla u sobu. Onda sam pogledao Zineb. Ne mogu. Ne mogu.

Skočila je i istrčala iz sobe. Ponovo sam zaspao. Ujutru su obe devojke bile ljute na mene.

²⁴ Tarabuka; perkusioni instrument, mali bubanj tela u obliku izvrnutog vrča s kožom samo s jedne strane.

²⁵ Pun hašiša, opijen hašišom.

Šta je bilo? Zašto me tako gledate?

Idem do bakalnice, Betsul je rekla Zineb. Brzo se vraćam.

Kad je izašla, okrenuo sam se k Zineb. Ti si luda. Zar misliš da ću spavati s tobom dok je Betsul tu, u kući?

Ali ona je to htela!

Imaš kratku pamet, rekoh joj. Čak i Betsul ima dužu. Vidimo se ovde po podne. U redu?

Da, rekla je i izašla.

Betsul se vratila i još je delovala razdraženo. A šta je tebi?, upitah je.

Baš ništa.

Glumac je umro pre završetka filma. Je li u tome stvar?

O čemu pričaš?

Ne znam, rekoh.

Spremao sam se da izađem. Betsul mi je spustila dlan na ruku i pokušala da mi pogleda u oči.

Htela sam da budeš srećan, Drise. Samo sam mislila na tebe.

I ja sam samo mislio na sebe.

Otvorio sam vrata i izašao.

Jedanaesto poglavlje

Celog prepodneva, dok sam se vozio tamo-amo po Tangeru, mislio sam na Zineb. Bila je vrlo mlada i nije razumela kako rade ljudski umovi i srca. Osećao sam da sam grubo postupio prema njoj. Setio sam se kako me je branila od Fuadovih napada i kako je zbog toga ostala bez Abdalaha, te sam odlučio da budem nežniji prema njoj kad se vidimo tog popodneva.

Kad sam se vratio kod Betsul, Zineb je već bila tamo, pomagala joj je da spremi ručak. Jeli smo svi zajedno, a onda me je Zineb zamolila da je odvezem kući.

Bio je lep dan. Kad je Zineb sela na sedište pored mene, rekoh da bih se rado provozao po okolini. Bila je oduševljena.

Otišli smo u Diplomatsku šumu²⁶ i tamo posedeli u bašti kafea, a onda sam pomislio da pođemo obalskim putem nazad u Tanger i da usput svratimo kod Fuada.

²⁶ Šumski kompleks zapadno od Tangera, nedaleko od obale i aerodroma, u vreme kada je Tanger kao Međunarodna zona bio omiljeno izletišta stranih diplomata. (Tanger je imao jedinstven politički i pravni status od 1923. do 1956. godine. Grad nije pripadao ni Francuskoj ni Španiji ni Maroku u uobičajenom smislu, već je bio Međunarodna zona kojom je zajednički upravljalo više država. Među njima su bile Francuska, Španija, Velika Britanija, Italija, Belgija, Portugal, Holandija, kasnije i druge zemlje, u različitim periodima. Formalno je grad i dalje priznavao suverenitet marokanskog sultana, ali je stvarnu upravu vodila međunarodna administracija. Zbog tog posebnog statusa Tanger je postao velika slobodna luka, finansijski centar, utočište trgovaca, diplomata, umetnika, špijuna, krijumčara i političkih izbeglica i grad u kom su se mešali arapski, berberski, francuski, španski i engleski jezik. Muhamed Mrabet rođen je 1936. i odrastao je upravo u tom Tangeru. Kada su njegove priče počele da nastaju šezdesetih godina, grad je još nosio snažan pečat međunarodnog perioda.)

Čim smo ušli, znao sam da smo pogrešili što smo došli. Kafe je bio prepun ljudi iz čara, mnogi od njih bili su Fuadovi rođaci. Video sam da Fuad gleda Zineb i menja mu se izraz lica, i shvatio sam da je nije zaboravio, uprkos svemu što se odigralo otkad ju je bio video. Pravio sam se da ne znam da su se već sreli i predstavio sam Zineb Fuadu.

Pogledao ju je vrlo oštro. I ti se usuđuješ da opet dođeš ovamo?, viknuo je.

Stao sam ispred Zineb. Ma šta da se desi, dugovao sam joj da ne dozvolim da je Fuad istera.

Šta je bilo, oče Fuade?, rekoh.

Ona ne može da dolazi ovamo. Izaziva nevolje. Nemam šta s njom da pričam.

Nije došla da vidi tebe. Došla je da gleda okean. Došla je sa mnom. Ja sam je doveo.

Ne želim da je vidim ovde, Drise, rekao je, prilazeći nam.

Ostaće dok je ja ne izvedem, rekoh mu.

Šta reče?

Niko u sobi nije mrdao, svi su nas gledali.

Ništa ti nažao nije učinila, rekoh. Ali dovoljno je bistra da zna razliku između istine i laži. Zato ne želiš da je uslužiš.

Neću da je uslužim i ne želim da bude ovde! I Fuad je digao ruku i pokušao da me zaobiđe. Zineb se okrenula i istrčala napolje.

Drise, hajde, govorila je. Molim te! Hajdemo!

Pružio sam ruku, uhvatio je za zglob i držao. Onda sam se okrenuo nazad prema Fuadu. Šta imaš protiv mene? Imaš li ikakav razlog da govoriš o meni tako kako govoriš?

Samo je zurio u mene.

Uvek sam ti bio prijatelj. A kad si video da sam ti još uvek prijatelj nakon svega što si pričao, šta ti je bilo na pameti? Zar si mislio da mi niko neće dojaviti sve te ludosti koje govoriš o meni?

Kakve ludosti sam govorio o tebi?

Osvrnuo sam se na ostale i nasmejao se. Ako se ti ne sećaš, ima mnogih koji se sećaju. Neću da ti navodim spisak. To nije bilo juče. Govoriš već godinama. Bez prekida, laži i uvrede.

Fuad više nije izgledao ljutito. Usta su mu bila otvorena.

Ne možeš da razumeš, ako sam znao sve što pričaš o meni, zašto sam nastavio da ti budem prijatelj. Nastavio sam zato što sam mislio, kad vidiš kako se odnosim prema tebi, možda ćeš se promeniti i prestati da širiš taj otrov. Neko drugi bi se promenio. Ali ti ne. Sutra ćeš biti ono što si i danas, a to je ništa. Ne postojiš. Kupio sam tvoj život za malo nane i nešto kifa. Nije mnogo koštalo, ali je bilo više no što vrediš.

Ah, sad tražiš da se potučemo!, povikao je.

Ne, Fuade. Grešiš. Čak i ako me udariš, nećemo se potući. Zato što želim da pobedim u ovoj igri, a ako te pipnem, gubim. Uvek sam ti bio prijatelj, i kad odem odavde danas i dalje ću biti tvoj prijatelj. Ne možeš ništa učiniti da to promeniš. Ako se potučeš, tući ćeš se sam, ne sa mnom. Star si čovek, a još nisi ništa naučio. Nisi u stanju da misliš ni na šta osim na sebe. Bolje bi bilo da počneš da razmišljaš o tome šta ćeš reći Alahu, jer On će znati kako da ti nanese patnju.

Još uvek je stajao tu i zurio u mene kao da sam se pretvorio u gomilu peska pred njegovim očima. Onda sam povukao Zineb sa sobom u auto i odvezao se stazom.

Nikad se tamo nisam vratio, ali jednog dana, otprilike godinu dana kasnije, sreo sam Abdelmaleka, koji je prethodnog dana bio u Fuadovom kafeu.

Pričali smo o kafeu i o onima koji su dolazili kad je bio tek otvoren, rekao mi je Abdelmalek. A Fuad je rekao: Dris je bio najbolji od svih. On je bio pravi prijatelj.

Pogledao sam Abdelmaleka.

Istina je! To je rekao.

(S engleskog preveo Ivan Radosavljević)